

tekst roos van doorn

METHODEN EN TECHNIEKEN VOOR HET INRICHTEN VAN NATUURGEBIEDEN GERICHT OP BELEVING

De mooiste natuurervaringen mogelijk maken

Er wordt in Nederland hard aan de weg getimmerd met speelnatuur, bijzondere bankjes en blotevoetenroutes. De natuursector is zich ervan bewust dat het belangrijk is om mensen persoonlijk een band met de natuur op te laten bouwen en dat je dit bij een aantal groepen moet faciliteren. Maar soms ontbreekt het aan een onderliggende visie op recreatie. Alweer een kabouterpad? Wat is het doel ervan? Waarom juist hier? Op zoek naar een gedegen onderbouwing van inrichtingsmaatregelen voor natuurbeleving!

Afweging tussen belevings- en beschermingsdoelen

De wensen voor het beleven van natuur staan soms op gespannen voet met het beschermen van diezelfde natuur. Soms staat, fietst of speelt de natuurbeleving van de ene recreant de natuurbeleving van de andere recreant in de weg. Niet gek in een land als Nederland waar veel mensen wonen, in verhouding tot de hoeveelheid natuur. Belangrijk dus dat de dialoog tussen recreatiemedewerkers en ecologen over natuurbelevings- en natuurbeschermingsdoelen bij beheerorganisaties met goede onderbouwingen wordt gevoerd.

Als je bij terreinbeherende organisaties natuurbeleving vergelijkt met natuurbescherming, is er bij natuurbeleving vaak maar weinig tijd beschikbaar om wat dieper na te denken over de visie, doelen en maatregelen.

Zolang dit niet gebeurt, kan er geen onderbouwde afweging worden gemaakt over de inzet van terreinbeherende organisaties op natuurbeleving en natuurbescherming. Soms zijn er prachtige en succesvolle inrichtingen zoals het Boomkroonpad in Drouwen. Maar vaak wordt het budget dat er is wat ad hoc aangewend. Soms heel geslaagd, maar evenzogoed voor weinig effectieve en wonderlijke ingrepen. Zo ontstaat een wildgroei aan informatieborden, bankjes en prullenbakken op verkeerde plekken omdat de infrastructuur voor recreatie vaak nog de infrastructuur volgt die nodig is voor het technisch beheer. Wel zo makkelijk, niet altijd zo effectief. Dit kan anders.

Interpretationmethode: elk gebied is uniek

Er zijn methodes die helpen om een na-

'Het hoogste duin' uit de kernboodschap van buitencentrum Schoorl wordt zichtbaar en beleefbaar door de nieuwe trap. Foto's: Patricia van Lieshout

tuurgebied meer beleefbaar te maken. Op Hogeschool Van Hall Larenstein werken we met de interpretationmethode. Deze methode analyseert de aanwezige natuur, geologie en cultuurhistorie van de plek

om te komen tot een unieke kernboodschap, die past bij juist dit gebied. Ook in het werkveld wordt deze methode toegepast. In Schoorl is men met behulp van de interpretationmethode gekomen tot de kernboodschap:

'de hoogste duinen van Nederland, vastgelegd en losgelaten door Staatsbosbeheer'. Een kernboodschap kan richting gaan geven aan je recreatiemaatregelen. Je gaat alléén nog die dingen doen, die het ervaren van

het unieke van juist dit gebied versterken. Een fijne manier om te kunnen selecteren uit de meestal niet aflatende stroom van goede ideeën van jezelf, collega's, vrijwilligers en omliggende partijen.

In Schoorl werden op basis van de kernboodschap stevige inrichtingskeuzes gemaakt. In de oude situatie hielp een trap bezoekers de duinen in. De trap lag echter verscholen en leidde naar zomaar een duin. Geen van de routes bracht bezoekers naar het hoogste duin. Er kwam een nieuwe trap, direct zichtbaar vanuit het buitencentrum. Deze trap leidt de bezoekers naar het hoogste duin en accentueert het duin ook visueel. Het aanleggen van deze trap was vanwege het stijgingspercentage een behoorlijke uitdaging.

Er werden drie nieuwe wandelroutes gemaakt: één over de toppen van de hoogste duinen, één langs de plekken die het vastleggen van de duinen door Staatsbosbeheer laten zien en één langs plekken waar je het verschil kunt zien tussen de begroeide duinen en de opening waarin het zand mag stuiven.

Verhalen van vroeger en verhalen van nu

De interpretationmethode kijkt naar ecologie, geologie en cultuurhistorie en mixt deze tot een kernboodschap die het verhaal van het gebied vertelt. Het lastige bij de analyse is dat er altijd meerdere verhalen uit meerdere tijdslagen te vertellen zijn. Op het landgoed Larenstein van de hogeschool bijvoorbeeld is er het verhaal van het voormalige klooster, maar ook dat van de welgestelde Velpenaar die een landhuis liet bouwen vóórdat het klooster er stond. En er is het verhaal van studenten en docenten die de afgelopen tientallen jaren hun belevenissen hebben gehad in de tuin die

nu voor onderwijsdoeleinden wordt beheerd. Hoe kies je hieruit? De interpretationmethode laat zich leiden door datgene wat de meeste verwondering oproept en wat het meest beleefbaar is. Want verwondering geeft betrokkenheid en dat is het hele doel van al je inspanningen. Je wilt graag dat mensen persoonlijk een band voelen met een natuurgebied, zodat ze ervan kunnen houden en zodat ze het willen behouden.

Soms staat de keuze voor verwondering over geologische, cultuurhistorische of natuurfenomenen op gespannen voet met vertrouwdheid die mensen ook bij een gebied kunnen ervaren. In buurtbosjes is het verhaal van de bewoners die daar kunnen ontspannen en elkaar kunnen treffen, belangrijker dan de 'officiële' cultuurhistorische waarde. Voor veel studenten op Larenstein zijn voor de beleving van het landgoed hun verhalen uit hun eigen studentenleven vele malen belangrijker dan het cultuurhistorische verhaal van het voormalige klooster en landhuis. Het grasveld is de plek waar je tent stond in de introductie-

week, het bankje in de schaduw van de linde de plek waar je met je vrienden uitblies in de pauzes. Een belangrijke vraag hierbij is dus: wiens verwondering neem je als uitgangspunt?

Bezoeker is reiziger

De interpretationmethode heeft behalve een methode voor het formuleren van een kernboodschap ook aandacht voor de behoeften van een bezoeker. Ze gebruiken hiervoor de metafoor van de reiziger. Wat heeft een reiziger die in onbekend gebied komt, nodig voor een onvergetelijke ervaring? Als je kijkt naar die behoeftes, dan blijkt dat de beleving van een natuurgebied wordt gekleurd door allerlei zaken die eigenlijk weinig met de natuur zelf te maken hebben: kun je je oriënteren, is er een toilet in de buurt, voel je je welkom, kun je ergens schuilen als je wordt overvallen door extreme weersomstandigheden, kun je ergens op je gemak even bijkomen van de indrukken, kun je ergens samen zitten en ergens alleen? Je kunt de beleving van de natuur voor veel bezoekers verhogen als je wilt kijken naar deze behoeftes.

Bron: Leisure Leefstijlen uit Toolkit Natuurbeleving (Boomen en Lycklama, 2016)

Uitzicht- en uitrustpunt dat de beleving van het verhaal van het gebied versterkt: hoge stoelen in de vorm van rietpluimen in de wind in het waterrijke Westland. Foto: Roos van Doorn

Recreanten: verschillende motiefgroepen

Het is verstandig om naast de interpretationmethode ook een model te kiezen dat de behoeften van verschillende soorten recreanten verder verfijnt. Sommige recreanten komen naar de natuur voor rust, andere om actief iets te gaan doen. Bij sommige recreanten staat het

gezelschap waarmee ze op pad zijn centraal, bij anderen is dat de activiteit. Het is interessant om je gebied eens met een motiefgroepenmethode zoals bijvoorbeeld de Leisure Leefstijlen door te lichten. Voor welke groepen ben je als beheerder of terreineigenaar interessant en welke doelgroepen mis je eigenlijk helemaal?

Als je op de websites van grote terreinbeherende organisaties kijkt wat er gebeurt op het gebied van inrichting voor natuurbeleving, dan zie je vooral wandelroutes en fietsroutes, wildobservatiepunten, bankjes. Het zijn vaak veelgebruikte voorzieningen, maar wel voor een klassieke achterban: ingetogen aqua, rustig groen en gezellig lime (zie fig.1). Overigens zijn er soms prachtig vormgegeven banken en torens en paden, die de beleving van het verhaal van het gebied echt versterken.

Met de aanleg van speelbossen, waterspeelpaden en klimbossen wordt ook de gele doelgroep, die iets meer gericht is op uitdagende, actieve natuurbeleving aangetrokken. Hoe uitdagender de parcoursen, hoe meer dit niet meer door terreinbeheerders, maar door recreatieondernemers wordt opgepakt. Deze laatste bieden vaak ook arrangementen met activiteiten aan zoals het verhuren van een Segway, elektroscoter of downhillstep, al dan niet met instructeurs en eetarrangementen (aantrekkelijk voor de blauwe doelgroep), waarvoor de terreinbeheerder de infrastructuur in stand houdt. Niet voor alle alternatieve doelgroepen zijn ingrijpende

Pad dat de beleving van het verhaal van het gebied versterkt: dwars door een ven wandelen bij Bezoekerscentrum Dwingelderveld van Natuurmonumenten. Foto Natuurmonumenten Andries de la Lande Cremer

Uitzichtpunt van Natuurmonumenten bij de Sint Pietersberg: de trap en het uitstekende plateau versterken de beleving van de groeve. Foto: Natuurmonumenten Bjorn Frins

inrichtingsmaatregelen nodig: yogales in het bos vraagt om een enigszins beschutte ruimte met vlakke ondergrond die goed bereikbaar is. Of activiteiten worden soms juist op plekken aangeboden waar normaal gesproken niemand komt. Food-festivals (Smaakmakersfestival in Overijssel), muziekfestivals (Into the great wide open op Vlieland) en cultuurfestivals

Roos van Doorn werkt als docent natuurbeleving op Hogeschool Van Hall Larenstein. Ze is projectleider van het KCNL project Inrichting voor Natuurbeleving, waarin Hogeschool VHL samen met Natuurmonumenten en Alterra lesmateriaal ontwikkelt voor terreinbeheerders en studenten die zich willen professionaliseren in het inrichten van natuurgebieden voor natuurbeleving. Meer informatie: roos.vandoorn@hvhl.nl

Literatuur:

- Boomen van den, D. en Lycklama, T. (2016). Toolkit Natuurbeleving, Bureau voor Ruimte en Vrije tijd, Driebergen-Rijsenburg.
- Matre, S. (2009) Interpretive design and the dance of experience, Institute for earth education, Cedar Cove.

(Oerol op Terschelling) vragen om een open ruimte waar de natuur niet lijdt onder betreding. Het zijn voorbeelden waarbij natuur als decor wordt ingezet en natuurorganisaties ook andere doelgroepen gaan bedienen.

Conclusie

De combinatie van de interpretationmethode met de motiefgroepbenadering is een goede insteek om de natuurbelevingsmogelijkheden van natuurgebieden te vergroten.

Deelnemers van de cursus over deze methodes die Hogeschool Van Hall Larenstein samen met Natuurmonumenten ontwikkelde, waren enthousiast. Het gebruiken van een methode levert nieuwe inzichten en goede discussies op over welke natuurbeleving waar gewenst is en waarom. Soms zijn er quickwins,

soms blijkt de theorie in praktijk weerbarstig.

De methodes helpen beheerders om voor zichzelf, als collega's onderling, en naar hun publiek helder te maken waarom bepaalde keuzes gemaakt worden bij het inrichten van natuurgebied voor natuurbeleving. Het inzetten op natuurbeleving of natuurbescherming wordt helderder en meer onderbouwd. Vaak zal de afweging leiden tot een zonering, waardoor in het beste geval zowel bescherming als beleving verbeterd worden. De tijd dat natuurbeleving ondergeschikt is aan natuurbescherming, is voorbij. Tegelijkertijd is elk recreatief idee niet per definitie een goed idee. Het is tijd voor een volwassen geluid uit het vakgebied van natuurbeleving.

Een 'bankje' dat beleving van de Erfgoedroute in het Bergherbos versterkt: even uitrusten in een herstelde loopgraaf. Foto: Natuurmonumenten Harry Amerongen